

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาศาสนาการณการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก ของหมู่บ้าน เป็น การศึกษาเชิงพรรณนา (descriptive research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศาสนาการณและปัญหาในการ ป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของบ้านแพะหนองแดง หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งฝาย อำเภอเมือง ลำปาง จังหวัดลำปาง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วย ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) อาสาสมัครสาธารณสุข ประจำหมู่บ้าน (อสม.) ประชาชนทั่วไป ครูอนามัยโรงเรียน ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล นายก องค์การบริหารส่วนตำบล รวมจำนวน 33 คน เก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2548 ถึงวันที่ 30 กรกฎาคม 2548 วิธีการศึกษา การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ เชิงลึก (indepth interview) การสนทนากลุ่ม (focus group discussion) และการสังเกตสามารถ สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

จากการศึกษาศาสนาการณและปัญหาในเรื่องการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก บ้าน แพะหนองแดง หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งฝายพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการระบาดของโรคมีผลสืบเนื่องมาตั้งแต่ ระบบนิเวศวิทยาของหมู่บ้านที่แต่เดิมเป็นหมู่บ้านที่แห้งแล้ง ขาดแคลนน้ำ คนรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย ที่ได้ ผ่านประสบการณ์ของการขาดแคลนน้ำ ได้ปลูกฝังแนวคิดในเรื่องการสำรองน้ำและวางแผนน้ำ ไว้ ให้มีจำนวนมากที่สุดเพื่อที่จะได้ไม่เดือดร้อนจากการขาดแคลนน้ำ ประกอบกับที่ดินมีจำกัด มีการ เพิ่มขึ้นของประชากรมากขึ้นทำให้ต้องอยู่อาศัยอย่างแออัด วิธีชีวิตผู้คนในหมู่บ้านก็เริ่มมีการ เปลี่ยนแปลงจากแต่เดิมอยู่ร่วมกันภายใต้กฎของหมู่บ้าน แต่จากสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันที่ ประชาชนมีหนี้สินมากขึ้น และมีภาระค่าใช้จ่ายเป็นประจำ ได้แก่ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าก๊าซหุงต้ม ทำให้ประชาชนส่วนหนึ่งต้องออกทำงานภายนอกหมู่บ้าน ไม่มีเวลาดูแลสภาพแวดล้อมภายในและ ภายนอกบ้าน จากสภาพดังกล่าวเมื่อมีผู้ติดเชื้อ หรือผู้ป่วยด้วยโรคไข้เลือดออกอยู่ในหมู่บ้านก็จะทำ ให้การแพร่ระบาดของโรคเป็นไปอย่างรวดเร็ว ประสิทธิภาพการป้องกันและรักษาโรค ไข้เลือดออกพบว่าประชาชนนิยมรักษาด้วยตนเอง โดยซื้อยาที่มีจำหน่ายในหมู่บ้านมารับประทาน ก่อน ถ้าอาการไม่ดีขึ้นจึงจะตัดสินใจไปสถานีนานามัยหรือโรงพยาบาล การป้องกันโรคไข้เลือดออก พบว่าประชาชนมีความรู้ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย ไม่ยอมกำจัดลูกน้ำยุงลายโดยวิธี

ทางกายภาพ ไม่ยอมใช้ทรายที่มีฟอส ไม่เชื่อว่าเกิดผู้ป่วยไข้เลือดออกในหมู่บ้าน และเห็นว่าโรคไข้เลือดออกเป็นโรคธรรมดาที่ไม่มีอันตรายร้ายแรง ในด้านมาตรการของหน่วยงานสาธารณสุข สถานีอนามัยท่าโทกในฐานะที่เป็นหน่วยงานทางด้านสาธารณสุข พบว่าสถานีอนามัยท่าโทก ได้มีแผนปฏิบัติงานประจำปีเพื่อป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก โดยมีการเฝ้าระวังลูกน้ำยุงลาย มีการนำข้อมูลลูกน้ำยุงลายมาแจ้งในที่ประชุม มีการกระตุ้นให้ประชาชนทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ในเทศกาลสำคัญ มีการป้องกันโรคในโรงเรียน และมีการประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อจัดหาเครื่องพ่นหมอกควัน และสารเคมีในการควบคุมลูกน้ำยุงลายและกำจัดยุงพาหะ แต่มาตรการดังกล่าวของสถานีอนามัยได้ผลไม่เต็มที่เนื่องจาก อสม.ไม่มาร่วมกิจกรรมครบทุกคน ปัญหาเรื่องลูกน้ำยุงลายมีการสรุปกันเพื่อทราบเฉพาะกลุ่ม อสม. ไม่มีการนำข้อมูลเสนอในระดับหมู่บ้าน และยังพบอีกว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่สถานีอนามัยดำเนินการเป็นการดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ทุกกิจกรรมที่เกิดขึ้นประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจในการทำกิจกรรม หรือแม้กระทั่งการประเมินผล แต่เป็นคิดโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและถ่ายทอดกิจกรรมผ่าน อสม. ประชาชนมีบทบาทในการให้ความร่วมมือตามกฎเกณฑ์ของหมู่บ้าน ส่งผลทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือจากหมู่บ้านเท่าที่ควร

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาสามารถบอกได้ว่าสถานการณ์และปัญหาในการป้องกันโรคไข้เลือดออกของบ้านแพะหนองแดง ที่มีการระบาดด้วยโรคไข้เลือดออกอย่างต่อเนื่องมาทุกปีนั้น เกิดจากสาเหตุด้านสิ่งแวดล้อม เช่น บริบทชุมชน ระบบนิเวศวิทยาในการก่อสร้างบ้านเรือน วิถีชีวิต อาชีพ ประสบการณ์การป้องกันและรักษาโรคของประชาชน ตลอดจนมาตรการของสถานีอนามัยที่รับผิดชอบพื้นที่ก็เป็นส่วนประกอบที่สำคัญทำให้สถานการณ์ และปัญหาการแพร่ระบาดของโรคไข้เลือดออก ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง โดยพบว่าการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานีอนามัยเป็นการกำหนดมาจากสถานีอนามัย ไปยัง อสม. โดยไม่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมคิด ตัดสินใจ มีเพียงขอความร่วมมือจากประชาชนให้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรม ผลการจากการจัดกิจกรรมประชาชนเป็นเพียงผู้รับผลประโยชน์ และไม่มีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งไม่สอดคล้องกับ Cohen และ Uphoff ,(1980) ,อ้างใน กริช น้อยพา , 2542 , หน้า 26) จึงส่งผลให้กิจกรรมการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกในพื้นที่ไม่สัมฤทธิ์ผล นอกจากนี้ผลจากการศึกษาพบว่าประชาชนบ้านแพะหนองแดงไม่มีส่วนร่วมในระดับการคิด ตัดสินใจ และร่วมปฏิบัติ เป็นเพียงผู้ได้รับผลประโยชน์ นั้นมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของ เสาวนีย์ สีสองสม (2541, หน้า 124) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในโครงการป้องกันและควบคุมโรคเบาหวาน

และความดันโลหิตสูงบ้านกิ้วพร้าว ตำบลจันจว้า อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย พบว่า ไม่พบการมีส่วนร่วมในระดับการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การควบคุม ประเมินผล และรับผลประโยชน์จากโครงการ จากสภาพทางด้านนิเวศวิทยาที่พบว่าประชาชนอยู่อย่างแออัดเนื่องจากข้อจำกัดของที่ดินที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัย และไม่มีเวลาในการดูแลสิ่งแวดล้อม ภายในบ้านและนอกบริเวณบ้านนั้น บุคลากรสาธารณสุขที่รับผิดชอบพื้นที่ควรจะนำมาตรการการป้องกันและควบคุมโรค (กองโรคติดต่อทั่วไป, 2536, หน้า 23-39) ที่เสนอให้มีการกำจัดหรือลดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย การทำลายลูกน้ำยุงลาย และการทำลายยุงตัวเต็มวัย โดยทั้ง 3 มาตรการที่ใช้ร่วมกันนี้ จะส่งผลให้มีการตัดวงจรการแพร่ระบาดของโรคได้ ส่วนการปฏิบัติงานโดย อสม. ที่พบว่า อสม. ไม่สามารถมาร่วมกิจกรรมได้ทุกคน ทำให้การปฏิบัติงานไม่ทั่วถึง สถานีอนามัยควรมีการพิจารณาสนับสนุนงบประมาณในการปฏิบัติงาน เช่นอาหารกลางวัน หรือของขวัญชำร่วย ให้กับ อสม. ที่มาร่วม นอกจากนี้การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข นอกจากจะดำเนินการป้องกันและควบคุมโรคในช่วงระยะก่อนการระบาดของโรคแล้ว ในระยะระบาดเจ้าหน้าที่ต้องเน้นสร้างกระบวนการเรียนรู้ ให้กับประชาชนควบคู่กันไปด้วย ซึ่ง ยุวดี ตาทิพย์, (2541) ได้ทำการศึกษาความซุกซุ่มของลูกน้ำยุงลาย ความรู้และการปฏิบัติตนในการป้องกันและควบคุมโรค ไข้เลือดออก พบว่า ประชาชนมีความรู้เรื่องการปฏิบัติตนดี แต่ส่วนใหญ่มีความรู้น้อยในเรื่องฤดูที่โรคมักระบาด

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรส่งเสริมให้ประชาชนได้มีโอกาสในการคิด ตัดสินใจ และประเมินผลกิจกรรม ธรรมชาติป้องกันและควบคุม โรค ไข้เลือดออก

2. ควรมีการสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดมีผู้นำชุมชนที่มีความรู้ ความสามารถ กระตุ้นให้ อสม. เข้าร่วมกิจกรรมการเฝ้าระวังและธรรมชาติกำจัดลูกน้ำยุงลายให้มีจำนวนมาก ครอบคลุมพื้นที่

ข้อเสนอแนะในการศึกษารังต่อไป

1. ควรศึกษาหารูปแบบที่เหมาะสมและปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการป้องกันและควบคุมโรค ไข้เลือดออกของประชาชนในการป้องกันและควบคุมโรค ไข้เลือดออก

2. ควรศึกษาการมีส่วนร่วมในการป้องกันและควบคุม โรค ไข้เลือดออกของประชาชน เน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วม